

„Pe cuvânt de pionier!”: Despre reguli în vreme de urgență

conf. univ. dr. Radu Rizoiu
Facultatea de Drept, Universitatea București

*Motto: That is no country for old men. (...)
An aged man is but a paltry thing,
A tattered coat upon a stick, unless
Soul clap its hands and sing, and louder sing
For every tatter in its mortal dress,
Nor is there singing school but studying
Monuments of its own magnificence¹*

Rezumat: *Articolul pornește de la cele două forțe care s-au confruntat în prima fază a măsurilor de izolare impuse pentru limitarea efectelor pandemiei: forța centrifugă a persoanelor nemulțumite de restricțiile impuse de Guvern și care au căutat forme de a nu le respecta și forța centripetă a inițiativelor individuale care au vizat adaptarea vechilor obiceiuri la noile condiții. Prin analiza rolului declarațiilor pe propria răspundere pe baza cărora persoana putea să evite restricțiile și a încercărilor Statului de a administra impactul negativ al măsurilor asupra afacerilor prin acordarea unor certificate de forță majoră pe baza declarațiilor companiilor, articolul încearcă să găsească un echilibru între cele două forțe opuse.*

Cuvinte-cheie: *reguli, paternalism, libertarianism*

“On my scout’s honor!”: On rules during emergency

Abstract: *The paper draws on the two forces that clashed during the first phase of the recent pandemic lockdown: the centrifugal force where people were unhappy about the Government-imposed restrictions and tried to evade them and the centripetal force of individual initiatives targeting the adaptation of old habits to the new rules. By analyzing the role of individual assessment in filling in a written statement allowing you to exit the home for a limited list of activities and the State’s efforts to manage the economic downshifting by collecting company statements and ascertaining force majeure based on such statements, the paper tries to find equilibrium between the two opposing forces.*

Keywords: *rules, paternalism, libertarianism*

În continuare, situația de urgență ne arată nu numai umanitatea din (fiecare dintre) noi, dar și modul în care percepem regulile și cum ne raportăm la ele. Azi aș vrea să prezint două chestiuni aparent diferite, dar pe care le consider înrudite. O să le prezint ca și cum ar fi două forțe care (dacă sunt egale) se echilibrează una pe cealaltă. Imaginați-vă că sunteți (din nou) copii și vă duceți la „locul de joacă” unde există și o instalație pe care încap mai muți copii așezați pe o placă turnantă circulară, împărțită ca o pizza în mai multe sectoare de niște mânere de care te poți ține. Distracția constă tocmai în a învârti această roată și a te ține cu toată puterea de bare. Când instalația se învârte repede, simți că te aruncă în afară. Dacă te ții bine de bare însă, și chiar te tragi spre centrul plăcii, rămâi pe loc. Ceea ce tinde să te arunce în afară este

¹ William Butler Yeats, *Sailing to Byzantium*, „The Tower” (1928)

forța centrifugă. Ceea ce te ține înăuntru este forța centripetă pe care mușchii brațelor o exercită asupra suporturilor jucăriei.

A. *Tendința centrifugă: de ce trebuie să sufăr eu din cauza altora?*

Această criză epidemiologică are o caracteristică legată de soluțiile preventive (singurele „arme” eficiente împotriva extinderii rapide a bolii la o scară largă²). Dar mai are o specificitate: riscul crește o dată cu vârsta din cauză că afectează aparatul respiratoriu și pune multă presiune pe sistemul imunitar³. Persoanele în vârstă au mai multe șanse să aibă deja afecțiuni respiratorii anterioare și, de asemenea, la ele sistemul imunitar nu mai funcționează la parametri optimi. Vârsta ca atare nu este, deci, în sine, un criteriu al mortalității, ci doar un factor care mărește probabilitatea de a exista elemente de risc medical⁴. De altfel, cazurile în care persoane în floarea vârstei (sau chiar tineri) au avut de suferit de pe urma infectării au fost popularizate.

În acest context, al riscului sporit, Guvernul a luat o măsură cu caracter preventiv, obligând persoanele în vârstă de peste 65 de ani să implementeze măsuri de izolare sporite. Spre deosebire de restul populației care are o oarecare libertate de mișcare pe tot parcursul zilei (nu și al nopții), persoanele în vârstă au un interval limitat la orele 11-13 pentru aceste activități. Din perspectiva teoriei regulilor, această diferențiere pune mai multe probleme⁵, dar voi încerca în continuare să mă refer la doar două dintre acestea: adecvarea regulii și rolul acesteia.

1. *Adecvarea regulii*

Pentru a fi respectată din convingere, o regulă trebuie să prezinte o justificare⁶ pe care adresanții regulii (populația, în general) să o poată accepta. Nu voi analiza aici criteriul necesității unei asemenea limitări într-o societate democratică [art. 53 Const.], ci voi pleca de la premisa că măsura este una proporțională cu scopul urmărit: protejarea categoriilor celor mai

² A se vedea raportul dintre cauzele de infectare și decese la nivelul țărilor europene, care arată că procentul deceselor în România este sensibil mai mare raportat la rata de diagnosticare comparativ cu state precum Germania sau Olanda (sau chiar Polonia), la adresa <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>.

³ Pentru o analiză cu privire la cazurile din Italia, a se vedea <https://raportuldegarda.ro/articol/covid-19-analiza-5-possibile-explicatii-pentru-numarul-mare-de-decese-din-italia-profilul-mortalitatii-nicio-victima-sub-30-de-ani-varsta-medie-80-de-ani-99-aveau-si-alte-boli/>.

⁴ Această cauzalitate complexă i-a făcut pe unii comentatori să susțină o conspirație mondială care prezintă toate decesele „normale” ca fiind cauzate de virus, deși acesta din urmă doar s-a suprapus peste afecțiuni (grave) anterioare. Argumentul are relativitatea oricărei analize contrafactice de istorie alternativă: nu cunoaștem dacă acea persoană ar fi suferit atât de mult în lipsa complicațiilor aduse tocmai de virus...

⁵ Pentru unele aspecte legate de etica medicală (dar și juridică), a se vedea D. Pârgaru, *Scândura lui Carneades - variațiuni contemporane (ne)imaginare în crize epidemiologice*, prezentare susținută în cadrul Conferinței online „Urgența în drept” organizate de Facultatea de drept a Universității București (prezentarea va fi disponibilă pe canalul YouTube al Facultății, la adresa <https://www.youtube.com/channel/UCWmEhBY2mrT5pKzxGXWQpzQ>). Adde, A. Volacu, *Tragedia triajului. Despre etica alocării resurselor medicale limitate în timpul COVID-19*, disponibil la adresa <https://unibuc.ro/tragedia-triajului-despre-etica-alocarilor-resurselor-medicale-limitate-in-timpul-covid-19/>.

⁶ Faptul că art. 38 alin. (1) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative interzice legiuitorului să se justifice prin textul normei nu afectează acest fapt. De fapt, ceea ce impune tehnica normativă este ca justificarea să fie extrasă din corpul normei (ea se regăsește în expunerea de motive/nota de fundamentare) pentru a permite o citire exactă a prescripției normative.

vulnerabile la efectele coronavirusului⁷. Dacă acesta este scopul pe care norma își propune să îl atingă, atunci mijloacele ar trebui să aibă în vedere separarea persoanelor vulnerabile de vectorii virusului. Presupunând că orice persoană poate fi purtător (neconfirmat) al virusului, atunci persoanele vulnerabile ar trebui să fie segregate de acești potențiali vectori. Norma legală spune doar că persoanele vulnerabile vor putea ieși din (auto)izolare într-un anumit interval al zilei⁸. Dar nu spune nimic despre vreo obligația a celorlalți de a evita același interval. Prin urmare, în intervalul menționat, persoanele vulnerabile se vor afla în același context de risc ca și în restul orelor (de lumină) în care populația poate părăsi locuința proprie. Norma pare că nu reușește să evite tocmai interacțiunea care generează riscul de îmbolnăvire pe care își propunea să o preîntâmpine. Uneori, acțiunea autorităților pare lipsită de logică. De exemplu, Poșta Română a început o amplă „campanie” de a duce pensionarilor talonul de pensie „din ușă în ușă”. Așadar, avem un factor poștal devenit factor de propagare a unei eventuale infecții care se deplasează tocmai la membrii populației cu riscul cel mai mare.

Soluția rațională a fost arătată de inițiativa privată. Astfel, o serie de lanțuri de aprovizionare cu bunuri de primă necesitate au implementat intern politici prin care, în intervalul 11-13, au stabilit fluxuri separate pentru persoanele în vârstă. În acest fel, au reușit să aducă o oarecare coerență în implementarea măsurii guvernamentale. În schimb, inițiativa privată nu poate duce această logică până la aplicarea sa generală. Gândiți-vă că un magazin ar anunța că nu servește în intervalul respectiv decât persoane de peste 65 de ani. Orice altă persoană va depune plângere pentru că i s-a refuzat dreptul la a fi (de)servit de un magazin general și operatorul comercial ar fi pasibil de sancțiune contravențională sau chiar penală pentru discriminare⁹. Nici argumentul că persoanele în activitate oricum nu vor fi în magazine în acel interval pentru că se află la lucru (altfel nu ar fi avut de ce să iasă din casă¹⁰) nu se justifică. Majoritatea programelor de lucru prevăd o pauză de prânz plasată tocmai în interiorul aceluia interval...

În schimb, măsura generează o reacție contrară tocmai la persoanele pe care își propune să le protejeze. În săptămâna care a urmat anunțării măsurii, persoanele în vârstă s-au simțit discriminate, mergând până la a genera simptome de mania persecuției. În momentul în care legiuitorul însuși alege o categorie socială căreia îi impune restricții fără a le justifica în mod rațional, deschide ușa largă pentru explicații iraționale, iar perioadele de criză sunt cunoscute ca extrem de propice pentru dezvoltarea de teorii ale conspirației. În plus, să nu uităm că persoanele în vârstă sunt acelea care și-au trăit tinerețea în perioada de restricții a regimului comunist de care speraseră că au scăpat. Pentru ele restricțiile de mișcare evocă o epocă tristă. Într-adevăr, nereușind să utilizeze mijlocul potrivit, regula riscă să fie percepută ca o (simplă) restricție. La bază, orice regulă este menită să asigure o anumită ordine în cadrul grupului în vederea eficientizării eforturilor colective sau pentru orientarea acțiunii individuale către obiective utile din punct de vedere social. Altfel spus, regula are întotdeauna o componentă care vizează binele (interesul) public. Din această perspectivă, o(rice) regulă va fi privită ca o restricție adusă

⁷ Aici nu este vorba despre riscul de a contracta virusul, ci de consecințele pe care virusul le poate genera în organismul persoanei îmbolnăvite.

⁸ Mai mult, se poate spune că acel interval (la mijlocul zilei) este plasat după începerea activității zilnice și anume după ce obiectele au fost potențial infectate de ceilalți.

⁹ A se vedea, pentru un caz cu adevărat reprobabil, situația magazinului care a refuzat intrarea persoanelor din sistemul medical pe motiv că prezintă risc de infecție: <https://www.agerpres.ro/eveniment/2020/04/02/galati-patron-anchetat-dupa-ce-a-dat-afara-din-magazin-o-asistenta-care-trateaza-pacienti-cu-coronavirus--479474>. O discriminare precum cea propusă (limitarea deplasărilor populației de sub 65 de ani în intervalul 11-13) ar fi totuși justificată prin rațiunea măsurii.

¹⁰ De fapt, dacă nu erau la serviciu, restricțiile le permiteau să meargă la magazin în intervalul 6-22.

libertății individuale¹¹. Principiul de drept privat („este permis orice nu este interzis de lege”¹²) este justificat pe aceleași criterii. În termenii unei glume vechi, „rădem, glumim, dar nu părăsim incinta”. „Incinta” libertății de acțiune este tocmai dreptul (obiectiv), iar „perimetrul” acesteia este marcat de „ulucile” regulilor¹³.

Atunci când rostul acestui „gard” nu este înțeles, vor exista mereu încercări de „escaladare” și de „evadare” din perimetrul regulilor. Evident că astfel de încercări sunt inerente și chiar și cel mai bun sistem de reguli va avea criticii săi care vor alege nesocotirea acelor reguli cu care nu sunt de acord. Câtă vreme aceste contestări sunt simple excepții¹⁴ ele vor fi tratate ca simple ipoteze de aplicare a sancțiunii asociate (nerespectării) regulii. Dacă însă ele se multiplică, atunci se pune problema eficienței acelei reguli¹⁵. Iată de ce regulile trebuie să aibă o anumită logică din perspectiva rațiunii umane¹⁶, pe lângă logica lor internă de sistem. Este nevoie ca atunci când definim restricția să ne asigurăm că este cea mai bună metodă de a proteja categoria vulnerabilă, pentru ca aceasta să îi vadă utilitatea. De asemenea, ea trebuie explicată cu argumente raționale. Simpla citire a unui text normativ la televizor este insuficientă. Ca să nu mai spunem că destinatarii pot încerca o senzație de *déjà vu* raportat la reglementările fără sens din perioada comunistă care erau citite la Telejurnal...

2. Rolul regulii

Care este însă rolul regulii? Am văzut că regulile tind să apere interesul colectiv în dauna celui individual. Dar există anumite reguli care sunt menite tocmai să protejeze interesul individual – ele poartă numele de norme de ordine publică de protecție. Altfel spus, ele sunt elaborate pornind de la argumentul că „știu eu (statul) ce este mai bine pentru tine”. Intrăm aici pe tărâmul paternalismului normativ. Acest argument este mult mai facil în cazul persoanelor

¹¹ Am în vedere aici libertatea la modul cel mai simplu: aptitudinea persoanei de a face ceea ce își dorește/propune. Prin urmare, trivializez un concept care în filosofia politică a fost dezbătut pe larg și a ajuns în general să considere că implică (și) o anumită autolimitare de ordin etic: pot face orice îmi doresc atâta vreme cât este în acord cu un anumit standard de conduită general acceptat. Cu această autolimitare „morală”, libertatea (în sens kantian) include deja în sfera conceptuală restricțiile (sau o mare parte dintre acestea).

¹² O efuziune concretă a acestui principiu se (re)găsește în art. 11 NCC: părțile pot conveni orice care nu este interzis în mod expres (și absolut) de lege (sau de morală). Art. 1169 NCC reia ideea, precizând că legea privată (convenția) este subordonată legii publice (dreptul obiectiv). Pentru ideea că orice drept subiectiv are și o componentă de drept public, a se vedea R. Dincă, *Protecția secretului comercial în dreptul privat*, editura Universul juridic, București, 2009, p. 95-98 și p. 112-113.

¹³ Nu degeaba aceste legi sunt numite „de ordine publică”, pentru că rolul lor este acela de a asigura coeziunea socială.

¹⁴ Excepțiile sunt mai puțin decât minoritățile. Atunci când o categorie întreagă (cu majoritatea membrilor săi, dar care reprezintă o minoritate în cadrul societății) refuză logica unei reguli, atunci regula trebuie regândită. Ea poate revela un simplu abuz de majoritate, care nu (mai) este acceptat într-o societate democratică.

¹⁵ Pot exista reguli nerespectate frecvent, dar care totuși se justifică. De exemplu, dacă pe o porțiune de drum public există (între două intersecții relativ apropiate) o zonă frecvent traversată de pietoni s-ar putea să fie inefficient să se reglementeze o trecere de pietoni în acea zonă (ar întrerupe circulația rutieră în mod inefficient). Eventual, se poate construi o trecere de pietoni subterană sau o pasarelă care să nu împiedice traficul rutier.

¹⁶ Pentru o exemplificare actuală, a se vedea situația din Țândărei. Pentru o situație hilară care arată prin contrast rolul regulilor și acceptarea lor socială, gândiți-vă la exemplul magistral prezentat de Terry Pratchett în seria de romane „Lumea disc”: în metropola Ankh Morpork (o imagine caricaturală a Londrei), hoții și criminalii erau organizați în gilde și primeau din partea municipalității dreptul de a fura, respectiv omorî dar numai în anumite limite (cote) stabilite pe baza unor licențe. Evident că într-o societate normală nu va fi analizată logica unei reguli prin raportare la persoanele care își propun să o încalce ca atitudine obișnuită. Atunci întregul Cod penal ar fi ilotic dacă îl supunem analizei unei organizații mafioate.

tinere (copii și adolescenți) pentru că se poate apela la argumentul de autoritate: „am mai multă experiență pentru că eu am fost deja în poziția ta și știu cum este; tu nu ai apucat încă să vezi cum este în din locul meu”. Argumentul de autoritate este mult mai greu de aplicat în cazul persoanelor în vârstă, pentru că acolo experiența joacă în favoarea acestora. Proverbul „cine nu are bătrâni, să-și cumpere” pornește tocmai de la utilitatea socială a înțelepciunii adusă de experiență. Într-o serie cunoscută de romane SF, „Războiul bătrânilor”, a lui John Scalzi, această experiență de viață era (re)folosită prin opțiunea ca persoanele de peste 65 de ani să se poată înrola voluntar în cadrul unor trupe care desfășurau operațiuni militare în afara Terrei. Conștiința (experiența) persoanei era transferată într-un trup (nou) modificat genetic și alcătuit astfel o soluție perfectă (energie și experiență) pentru eficiența soldaților.

Rolul regulii privind restricțiile de circulație speciale aplicate persoanelor în vârstă este acela de a le proteja acestora viața¹⁷. Dar atunci nu poate persoana în cauză să spună că decide singură cu privire la propria viață? În definitiv, este liberă să se sinucidă dacă vrea... Problema este că situația medicală de acum nu este (numai) o problemă individuală. În cazul infectării, o persoană în vârstă va avea nevoie (cel mai probabil) de asistență medicală din partea sistemului public de sănătate. În acel moment, alegerea individului devine o problemă a statului. Mai mult, persoana în cauză va ocupa resurse care vor putea fi cerute și de alte persoane, ceea ce face ca problema să devină una a societății în ansamblul său. Iată cum o decizie individuală are repercusiuni la nivel colectiv, ceea ce demonstrează că grija statului față de individ se explică (și) prin interesul public. De aceea ordinea publică de protecție este obligatorie, iar nu doar o simplă recomandare¹⁸.

Problema se poate privi, deci, și din punctul de vedere al societății. Important aici este însă să se evite extremismul. Adică distanțarea socială nu trebuie să se transforme în excluziune socială. Ne amintim discuțiile de acum vreun an când se propunea în Parlament un proiect de lege¹⁹ prin care promotorul cerea ca tinerii să fie obligați să aibă grijă de rudele lor în vârstă²⁰. Dincolo de relativa inutilitate a unui act normativ care în mare parte relua dispoziții deja existente în legislația civilă [art. 516 NCC], rațiunea sa era aceea de a crea o societate omogenă în care generațiile să se succedă natural, iar experiența uneia să fie utilă pentru următoarele. În fazele inițiale ale pandemiei, unele state au predicat o politică bazată pe logica rece a cifrelor unei viroze. S-a observat că virusul (cel de tip gripal, cel puțin) dispărea ca o amenințare statistică atunci când cel puțin 60% din populație a fost deja expusă și a dezvoltat imunitate naturală. Pornind de la aceste statistici, unele state (în special cele de orientare protestantă) au propovăduit un experiment social în care lăsăm virusul să se răspândească facil, pentru ca populația să se autoimunizeze cât mai repede. Apoi, virusul va fi inofensiv în cadrul acelei populații. Așa cum au arătat însă exemplul Germaniei, Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii, aceste tehnici statistice corecte sunt inacceptabile din punct de vedere social și politic²¹. Consecința a fost supraaglomerarea spitalelor și blocajul sistemului medical. Exemplul Suediei nu este relevant pentru că acolo izolarea socială este un mod de viață impus nu numai de tradiție, ci și de

¹⁷ Poate fi făcută o paralelă cu restricțiile impuse consumului de droguri.

¹⁸ Vă amintiți ezitarea inițială a guvernanților în a explica natura restricțiilor de circulație. Pentru o analiză juridică, a se vedea H. Dumbrovă, *Acte normative și consecințele acestora în vreme de criză pandemică COVID 19*, disponibil la adresa <https://mobile.hotnews.ro/stire/23744451>.

¹⁹ A se vedea proiectul legislativ, la adresa http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=17969.

²⁰ A se vedea https://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-23240594-legea-recunostintei-intre-generatii-tari-mai-exista-cum-functioneaza.htm.

²¹ În mod clar, asemenea argumente sunt inacceptabile la nivel uman.

realitățile geografice (o densitate extrem de redusă a populației și un climat care nu predispune la interacțiuni sociale²²).

În definitiv, aceste politici nu sunt decât cantitativ diferite de tehnicile eugenice. Înainte de al doilea război mondial, eugenia reprezenta o știință respectată în mare parte din spațiul occidental. Ororile aduse de aplicarea practică a „descoperirilor” acestei „științe” în vremurile lipsite de etică ale războiului au semnat însă condamnarea la negare a acestor idei. Nu trebuie însă să le uităm, pentru că ele reapar periodic în discursul public. Trebuie mereu să (ne) amintim că eugenia este o cale sigură spre dezastru. În definitiv, nu Sparta a dat modelul european, ci Atena; iar motto-ul Uniunii Europene este „Unitate în diversitate”. Supraviețuirea speciei umane a fost asigurată de existența diversității indivizilor, iar ideea de îmbunătățire genetică (fie ea chiar prin mijloace „naturale” precum un virus) este perdantă pe termen lung.

De aceea nu trebuie să lăsăm ca măsurile de prevenire a extinderii pandemiei să devină o forță centrifugă menită să distrugă coeziunea societății noastre.

B. Reglarea centripetă: dacă noi nu o facem, atunci cine?

O soluție pare să apară de unde ne așteptam mai puțin: dintr-un individualism bine înțeles și orientat către valorile etice ale civilizației occidentale. Individualismul nu înseamnă egoism, ci înseamnă implicare în (și preocupare față de) problemele cetății. În definitiv, creștinismul nu a predicat niciodată o salvare individuală, ci o implicare în viața societății. Preceptele creștine erau menite doar să arate fiecărui individ modul de acțiune care îi va permite o mai armonioasă integrare în societate. Iubește-l pe aproapele tău înseamnă să accepți că nu ești singur pe lume. Faptul că Biserica și Regalitatea au răstălmăcit o serie de reguli etice pentru a putea construi un sistem organizat de concentrare a puterii nu a putut să schimbe principiile fundamentale ale învățaturii creștine.

Vedem astăzi aceeași luptă dintre paternalism și libertarianism pe care au anunțat-o primele secole creștine. În definitiv, Iisus a făcut referire la o autoritate unică doar în lumea „de dincolo”. Aici, în universul nostru sublunar trebuie să alegem singuri cum trăim în comuniune cu ceilalți. Ceea ce spune Cezarul este util în privința organizării lumești, dar nu ne va aduce fericirea. Libertarianismul învățaturii christice a fost întrucâtva alterat de Biserică atunci când aceasta a fost adusă în preajma puterii (de către împăratul Constantin cel Mare). Încet-încet, Biserica s-a erijat în păstorul lumesc al omenirii și a pretins că învățăturile sale sunt singura cale pentru o viață morală. Așa a (re)apărut paternalismul pe care astăzi îl vedem în multe sfere ale vieții sociale²³.

Este însă interesantă dinamica acestui binom: suntem obligați să stăm în casă (pentru binele nostru – măsură paternalistă), dar putem ieși pe propria răspundere pentru anumite scopuri (acțiune care presupune un individualism libertarian). În plan economic, suntem obligați să (continuăm să) ne îndeplinim obligațiile, dar putem obține un certificat de suspendare pe proprie răspundere. Acest certificat are și el două culori (galben sau albastru). Unul certifică faptul că statul mi-a afectat afacerea, interzicându-mi în mod direct activitatea; celălalt arată că afacerea mea a fost afectată indirect prin aceea că mi-au scăzut încasările. În definitiv, cât de serioasă este regula care permite derogarea (încălcarea?) pe baza unei simple declarații „pe propria

²² Totuși, și în Suedia cifrele cresc...

²³ M-am limitat aici la modelul European pentru că este greu de găsit un tipar mai larg. De exemplu, se poate discuta în ce măsură oprirea extinderii creștinismului în China (în secolul al XIV-lea) a făcut ca valorile confucianiste (bazate pe ascultarea autorității) să prevaleze asupra celor budiste (mult mai libertariene).

răspundere”? Ea are la bază o idee nespusă: fiecare cetățean este prezumat a fi o persoană responsabilă care nu va face declarații neadevărate. Se revine deci la ideea că libertatea individuală presupune o seriozitate rațională din partea fiecărui individ. Fiecare om este un agent al rațiunii care nu va dori să încalce regula, ci va înțelege justificarea acesteia²⁴.

Acest binom poate fi direcționat către (re)construcția instituțională. Putem folosi (în mod paradoxal) libertarianismul ca o forță centripetă opusă respingerii individuale a paternalismului. De exemplu, Decretul prezidențial privind instituirea stării de urgență a ordonat ca toate cursurile din învățământ să fie suspendate. Este evident că au fost avute în vedere interacțiunile care nu respectau distanța socială impusă de coronavirus, dar graba datorată urgenței nu a ținut seama de astfel de detalii. Între timp, multe instituții de învățământ au relocalat activitățile didactice pe platforme online²⁵. Astfel, inițiativa individuală a venit să (re)direcționeze o măsură extremă către un rezultat socialmente acceptabil. La fel, în unele comunități, tinerii s-au organizat ca voluntari care-i ajută pe bătrânii din cartier²⁶.

Alte exemple vin din zona criminalității organizate, parcă pentru a ne arăta că orice comunitate poate lua măsuri etice chiar dacă principiile sale de funcționare sunt tocmai încălcarea legii. O știre din ultimele zile anunța că pe străzile cartierelor mărginașe din Rio de Janeiro s-au organizat patrule ale traficantilor de droguri care „sfātuiesc” oamenii să nu iasă din case, deși guvernul le spune că nu este niciun pericol²⁷. Iată cum o măsură (evident) ilegală (în definitiv se nesocotește o lege) poate să se dovedească în aceste circumstanțe justificată (măcar) moral.

Am încercat să arăt câteva exemple în care funcționarea regulilor ne arată urzeala sistemelor normative din societatea noastră. Sper că am reușit să arăt că regulile trebuie să se sprijine pe rațiune pentru a fi respectate cu adevărat. Yeats a scris celebrul poem din motto atunci când avea peste 60 de ani. A încercat să explice că vârsta ar trebui să arate calea către înțelepciune, iar nu către izolare. Dar poate că această viziune trebuie privită în contrapunct cu maturizarea portretizată de Metallica drept o învățare a regulilor prin experiență: „New blood joins this earth,/And quickly he's subdued./Through constant pained disgrace/The young boy learns their rules.”²⁸. Sau, așa cum spuneam când eram copil, „pe cuvântul meu de pionier că este adevărat!”...

Materialul a fost publicat în revista online a Facultății de Drept, [AUBD - Forum Juridic nr. 1/2020](#).

²⁴ Nu discutăm aici de persoanele care consideră că este mai profitabil (pe plan personal) să încalce regula pentru că rezultatul obținut este mai important decât riscul de sancțiune sau pur și simplu pentru că nu acceptă existența unei autorități statale. Avem în vedere cetățeanul obișnuit, care acceptă că regulile trebuie (de regulă!) respectate.

²⁵ Deși Ministerul Educației a transmis în repetate rânduri îndemnul de a continua procesul de învățământ, nu au existat măsuri concrete prin care Guvernul să sprijine reluarea activităților didactice.

²⁶ A se vedea https://www.stiripesurse.ro/batrana-de-83-de-ani-strigat-de-ajutor-in-plina-pandemie-va-rog-imi-este-foame-va-dau-banii-cand-iau-pensia_1446558.html.

²⁷ A se vedea <https://www.ft.com/content/aaef1591-2fc5-4e6f-ab84-0e83b5a146ca>.

²⁸ Metallica, *The Unforgiven*, „Metallica (The Black Album)” (1991)